

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

Елена Васильева, “Три новеллы из жизни ангелов”; Кузичкин Сергей, “Три имени любви”, Кузнецов-Тулянин Александр, “Три новеллы о неразделенной любви” (“Воздухоплаватели”, “Взмах ресниц”, “Дизельная новелла”); Тимофеева Людмила, “Корыто корысти”, “Зато искренне”; Сороковик Александр, “Маэстро и Муза”, “Принцесса со скрипкой”, “Рыжая кошка”, “Полнолуние”, “Новогодняя квартира”, “Вероника”; Игор Філатов, “Бессмертный”, “Павлиний глаз”; Туз Галина, “Мой папа – сойка, а мама – голос из холодильника. Г А Л Ю цинация No. 2”, “Мы будем пить вино из разноцветных чашек. Г А Л Ю цинация No. 3” та ін.) вражають і незвичною інтерпретацією теми кохання, яке попри любов і ненависть, вірність і зраду, самозреченість і злочинність, не перестає бути щастям, радістю і залишається в пам’яті героїв яскравим і прекрасним спогадом; і вишуканою красою незвичних персонажів (“дождь, ветер и кем-то подчеркнутые строки”); і красою вчинків (коли пара білих лебедів рятує дитину, викинуту матір’ю з високого моста, коли музикант шукає мелодію в журчанні води); і красою жінки-привида, яка заворює чоловіків і вони назавжди щезають в башті маяка, і красою дівчини-чаклунки, в яку закохався молодий монах тощо.

Отже, сучасна новела і формою, і змістом в лаконічних текстах яскраво демонструє зразки красивого і корисного, які містяться не тільки в ідеальному, піднесеному, а й в повсякденному, звичайному, часто не лежать на поверхні, а прочитуються у підтексті, прихованих смислах, натяках і алюзіях.

Література

1. Девдера К. М. Літературна творчість Олега Лишеги: інтерпретація, контекст, рецепція : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ. 2018. 20 с.
2. Квіти в темній кімнаті: сучасна українська новела: найяскравіші зразки української новелістики за останні п’ятнадцять років / упоряд., передм., літ. ред. В. Даниленка. К.: Генеза, 1997. 432 с. URL: <http://litgazeta.com.ua/articles/inshyj-format-oleg-lyshega-3>.
3. Синьоок Тетяна. Мала проза – велике задоволення. 10 українських та перекладних новинок. URL: <https://starylev.com.ua/news/mala-proza-velyke-zadovolennya-10-ukrayinskyh-ta-perekladnyh-novynok>.
4. Слободян Н. Класична новела Василя Габора. Поступ. 1999. Ч. 108. С. 8.
5. Хланта І., Лазоришин І. Екзотичні сни та реальні події у прозі Василя Габора. Кур’єр Кривбасу. 2001. № 10. С. 212.
6. Щербак Н. Прекрасное в обыденном: к вопросу об этико-эстетической проблематике и смене парадигмы. URL: <http://litbook.ru/article/11853/>.

Колісник Г. М.,

викладач,

ДВНЗ “Український державний
хіміко-технологічний університет” (м. Дніпро)

НОМОСCREANS ЯК ЕСТЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ У ТВОРАХ ДІНИ РУБІНОЇ ТА ЄВГЕНІЙ КОНОНЕНКО

Естетичні принципи кожної культурної доби фіксуються через її витвори. Це справедливо не тільки для мистецтва, але й для предметів побуту та й будь-якої діяльності людини в цілому. Тому цілком логічно, що людина у процесі створення, творчості, давно сама стала об’єктом мистецтва. А згодом і об’єктом дослідження мистецтвознавців. Щоправда, у численних статтях і розвідках з цього питання спостерігається своєрідне розшарування: переважно розглядається або образ людини

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

праці, людини-трудівника (одна з мейнстрімових тем радянської критики), або образ художника, письменника, тобто митця. Ці два образи не протиставлялися, але розглядалися завжди як окремі. Чи можна ж говорити про віддзеркалення подібної тенденції в сучасній літературі?

Щоб уникнути апріорного розподілення персонажів на людей праці й художників, ми ввели термін *homocreans* (“людина, що створює”, або “людина, що творить”). Він, на нашу думку, найбільш точно відображає об’єкт вивчення, але не виключає будь-якого виду діяльності, у якій людина може виділити себе з-поміж інших. Подібне значення мало слово “майстер”², та у сучасному мовленні воно має сильний соціально-виробничий контекст.

Людину культури і людину в культурі завжди легше аналізувати в зіставленні. З одного боку, Д. Рубіна – “людина світу”, має надзвичайний, так би мовити, полікультурний досвід, про що свідчить її біографія.³ З іншого боку, Є. Кононенко, яку можна вважати суто українською письменницею (українка, народилася і живе у Києві). І хоча ці дві письменниці належать до одного покоління, їх соціокультурний простір значно відрізняється. Чи віддзеркалюється це якимось чином у їх естетичних пріоритетах?

Метою статті є: оприятити образи *homocreans* у творах Д. Рубіної та Є. Кононенко, з’ясувати роль творчої діяльності таких персонажів у сюжеті, визначити їх естетичні настанови.

Героями романів Д. Рубіної часто ставали саме *homocreans*. Їх творчість і діяльність здебільшого не визнається як мистецькою. Наприклад, Анна (героїня роману “Почерк Леонардо”) є артисткою цирку, каскадером, але справжній її талант полягає у розумінні сили дзеркал, що важко віднести до якогось із видів мистецтва. Проте у спогадах інших героїв роману вона постає тільки як майстер-творець. Тут головну роль відіграє погляд (героя чи ліричного героя), здатний побачити в рутині, звичайних діях творчий ритуал, дійство, що піднімає його до мистецтва. Так, справжнім екфрасисом стає опис маленьким героєм роману “Біла голубка Кордови” неспішної мовчазної роботи золотарів, – згодом усе це стане сюжетами картин Захара, головного героя роману.

У цьому виявляється ще одна особливість героїв-творців Д. Рубіної – їх естетичний синкретизм. Традиційно естетичні категорії розглядаються в антитезах (прекрасне–потворне, піднесене–низьке, трагічне–комічне й т. ін.). Але у творах письменниці протилежні категорії щільно переплітаються, створюючи особливу довершеність, наприклад, Тамари (“На сонячному боці вулиці”) – надзвичайної красуні зі спотвореним голосом ворони, – й злого насмішника, потворного карлика Люсію (“Останній кабан з лісів Понтеведра”), що зачаровує чарівною легендою. Таке існування, ніби над естетичними категоріями, поєднується з абсолютною індиферентністю до етичних норм. Герої Д. Рубіної не протиставляють себе суспільній моралі, вони просто мають свої норми (Захар Кордовін – успішний фальсифікатор, але не “опускається” до копіїста, бо йому цікаво створити нову легенду про якомусь авторі, Катерина Щеглова кожного разу вигадує нову виставу для чергового шахраювання).

Зовсім інше ми спостерігаємо у творах Є. Кононенко, де творчість як така винесена на периферію оповіді. Це лише допоміжна деталь образу. Але пов’язана вона

²Словники і зараз фіксують першим значенням “людину, яка досягла високої майстерності у своїй справі, яка виконує свою роботу з вигадкою, творчістю, робить предмети оригінальними” [Вікіпедія]. Тобто, приналежність діяльності до певного виду мистецтва зовсім не обов’язкова. Хоча в академічному тлумачному словнику української мови визначення слова “майстер” все ж таки розділяє роботу і творчість [2, 599]

³Народилася в єврейській родині вихідців з України, виросла у післявоєнному Ташкенті (“Вавилон, Ноев ковчег з народів і професій, знаних і незнаних”[1]), потім жила в Москві, а в 90-х роках переїхала до Ізраїлю.

тільки з поняттям мистецької діяльності, розрізняючи таким чином людину мистецтва і людину праці. Варто додати, що у творах Є. Кононенко герої тісно пов'язані з сімейними ролями та суспільним статусом (часто єдиною характеристикою персонажів є опис складу їх родини та вказівка на те, наскільки успішно чи неуспішно склалася їх кар'єра). Герої не можуть вдовольнитися самим процесом творчості. Їх прагнення визнання власного таланту іншими видається настільки важливим, що переростає у переконливу мотивацію для ігнорування бажань і намірів близьких людей. Наприклад, герої оповідання “Колосальний сюжет” ігнорують інтереси власних дітей і дружин, легко маніпулюють життям одне одного, сподіваючись коли-небудь отримати Оскара за свої фільми.

Крім того, творча реалізація часто оприявнюється через повідомлення про матеріальну забезпеченість або купівлю нового житла. Саме у такий спосіб вибудовується протиставлення головних героїв роману “Зрада”. Дмитро – грубий недалекий будівельник, який задовольняється отриманням “бетонки”, а Вероніка – творча особистість, талановитий режисер, мешкає у престижному районі Києва.

Водночас приналежність до людей творчості робить героя особливо привабливим в очах протилежної статі. Так, Лариса (повість “Ностальгія”) закохується у піаніста Алекса, і навіть коли багато років потому він стає звичайним, хоч і успішним, підприємцем, у її монологах він залишається тим самим музикантом. Успішна й амбіційна Мар'яна Хрипович (роман “Імітація”) закохується спочатку в письменника-початківця, потім у скромного вчителя музики, який був обдарованим скрипалем.

Таким чином, людина, що створює, визнається непересічною у творах і Д. Рубіної, і Є. Кононенко. Але в самому розумінні поняття *homotrans* вони відмінні. У творах Д. Рубіної поняття творчості й творчої особистості може стосуватися будь-якої сфери життя, а людина творчості сама формує, творить простір свого існування, залишаючись її центром. У Є. Кононенко, навпаки, творчість стосується тільки мистецької сфери, тісно пов'язана із соціальними нормами і винесена на периферію оповіді.

Література

1. Андерсен А. Художественное своеобразие романа Д. Рубиной “На солнечной стороне улицы”. URL: <https://infourok.ru/hudozhestvennoe-svoeobrazie-romana-drubinoi-na-solnechnoy-storone-ulici-2348185.html> (Дата обращения 09.08.2018).
2. Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.

Коркішко В. О.,
кандидат філологічних наук,
Бердянський державний педагогічний університет

НЕЕТИЧНЕ ЕСТЕТИЧНЕ, АБО ПРО “КАЦАПІЗМ” ПРИНЦА ДАНСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ ЛЕСЯ ПОДЕРВ'ЯНСЬКОГО “ГАМЛЕТ, АБО ФЕНОМЕН ДАТСЬКОГО КАЦАПІЗМА”)

Процес розриву етичного й естетичного у літературі набирає обертів у середині XIX століття, після виходу збірки Ш. Бодлера “Квіти зла”, акцентується у творчості О. Вайльда і набуває найбільшого поширення у добу постмодерна. Нагадаймо, що естетизація неетичного має своє коріння у середньовічній сміховій культурі, зокрема карнавалізації, для якої характерні зміщення верху і низу, лиця і заду, різноманітні форми пародії, зниження, профанації. За зауваженням О. Кіш, постмодерністські тексти, використовуючи класичні твори, одночасно їх заперечують і оновлюють, тобто